

טרטרת הדורות

SHARSHERET HADOKOT

כרך ז' מס' 2

החברה הגניאלוגית הישראלית

אפריל 1993

תוכן העניינים

	עמ'
דבר המערכת	.1
החברה ופרסומיה	.1
ההרצאות הכאות	.1
ההרצאות ששמענו (לצערנו טרם קיבלנו את סיכום ההרצאות מידי המרצים ואנו מקווים לפרסמם בעלון הבא)	
מכתב להנהלת החברה ותשובתה	.2
<u>מתחום הפעילות של חברינו</u>	.2
חיפוש חומר על ימי העליה השניה - מרים דוברינסקי	.2
אגודת בני משפחות שפרוט - עזרא שפרוט	.3
אגודת משפחת איגר - עקיבא איגר	.4
<u>עבודתו של גניאלוג יהודי בקליפורניה</u>	.5
הסטוריה על מגש של כסף - רלף בנט	
<u>מידע כללי</u>	.6
מקורות על יהודי יוון בארכיון המיוחד במוסקבה - יצחק כרם	.6
מדוע ארעה מהפכת אוקטובר בחודש נובמבר? - יוסף גולדשמידט	.7
הסמינר השנים עשר לגניאלוגיה יהודית בטורונטו	.8
כנס על השם היהודי באוניברסיטת בר-אילן	.9
השתתפות בצער	.9
<u>הפעילות לקידום הגניאלוגיה בארץ ולקידום חברתנו</u>	.9
מפקד יהודי ירושלים 1939 - אסתר רמון	.9
מפתח עניינים ונושאים לחומר בספרייתנו - ראובן נפתלי	.10
ספר חדש בספרייתנו	.11
ספרים שהופיעו	.11
מקורות מידע	.xv
מיקרופישים חדשים	
לקט מהעתונים הגניאלוגיים בארצות הברית - הרולד לואין	.xvi

דבר המערכת

גם בעלון זה מדווחים חברינו על פעילותם בשטחים רבים - בחקר משפחותיהם, בכינון אגודות משפחתיות ובקידום הגניאלוגיה בארץ.

לשמחתנו חברים עוזרים גם בהצלחה בקידום חברתנו הגניאלוגית. באסיפה הכללית שהתקיימה ביום ד' 24.3 הצטרפו לוועד שלום ברונשטיין כאחראי על הספרייה וראובן נפתלי המתמסר לכינון הארכיון שלנו. ניצה עובדיה ואברהם צפדיה ביקשו לפרוש מהוועד. בפגישה שקיימנו באותו היום עם סליאן אמדור-זק התווינו קווים לסמינר הבין-לאומי לגניאלוגיה יהודית שיתקיים בירושלים במאי 1994.

רות רגבי ואסתר רמון

החברה ופרסומיה

"שרשרת הדורות" מוצא שלוש פעמים בשנה ע"י החברה הגניאלוגית הישראלית, הרב עוזיאל 50, ירושלים 96424, טל: 02-424147.
סימן הזיהוי הבינלאומי של העלון ISSN 0792-5751

חוברת "תולדות ומעשים" - 10 ש"ח ולחברים 5 ש"ח
חוברת "לבית אבותם" 3-4 - 20 ש"ח ולחברים 18 ש"ח
חוברת "לבית אבותם" 5-6 - 30 ש"ח ולחברים 28 ש"ח

דמי החבר לשנת תשנ"ג - 90 ש"ח או 100 ש"ח בשני תשלומים.

החברים שטרם שילמו עבור שנת תשנ"ג מתבקשים לשלוח את התשלום כדי שיוכלו לקבל את העלון החדש.

כל החברים המעוניינים לקחת חלק פעיל בהכנת "הסמינר הבין לאומי" שייערך בירושלים באפריל 1994, מתבקשים להתקשר אתי בהקדם.

ההרצאות הבאות

יום ד' 21.4.93 חברנו נפתלי בר-גיורא במברגר - חקר בתי קברות יהודיים בגרמניה.

ההרצאה מתקיימת בבניין "מבקשי דרך", שד' ש"י עגנון 22, י-ם בשעה 19.30. הספרייה פתוחה משעה 18.00.

יום ד' 5.5.93 לפי בקשת חברים רבים תהיה הפגישה בתל אביב בבית התפוצות. בתכנית: בשעה 17.00 יוכלו החברים להעזר במחשב של "דורות" בבית התפוצות.

בשעה 19.00 באודיטוריום של בית התפוצות:

המרצים: דייאנה זומר - תוכניות הפיתוח של מרכז "דורות".

אסתר רמון - ספרים המוצאים על ידי הגרמנים המועילים למחקר גניאלוגי יהודי.

דן אפרת - ספרים לא מקובלים מהם למדתי על משפחת איזראליט.

מכתב מחבר בחברתנו

7.3.93

תל אביב

הגב' אסתר רמון

כחבר באגודה מזה שנים אחדות, והמתגורר מחוץ לירושלים ברצוני להעלות בעיה שבוודאי מעסיקה עוד חברים שאינם תושבי הבירה:

מסיבות שונות אין באפשרותי לעלות לירושלים להרצאות, אשר מאוד מעניינות אותי ובוודאי תורמות לנושא שמעניין אותי ולכן שאלתי היא, אולי ישנה אפשרות להכין תקציר של הרצאות אלה ולהציע אותן תמורה תשלום. אמנם העלוניס שלכם הם יותר ממעניינים, אך הם בלבד (גם בספריה אין באפשרותי להעזר) אינם מצדיקים חברות.

נראה לי כי כדאי לתת הדעת לנושא זה.

בכבוד רב,

אשר סידי

לאשר סידי שלום רב!

בתשובה למכתבך החשוב ברצוני להביא לידיעתך צעדים שבהם נקטנו כדי לבוא לקראת החברים שמחוץ לירושלים.

א. בחודש מאי תתקיים הפגישה החודשית בתל אביב (פרטים בעמ' 1).

ב. אנו מקליטים את כל ההרצאות וחברים יכולים לקבל את הקסטות לשמיעה תמורת תשלום מתאים.

ג. אנו מבקשים מהמרצים למסור לנו את סיכום הרצאותיהם ומפרסמים אותם ב"שרשרת הדורות".

בברכה,

אסתר רמון

מתחום הפעילות של חברינו

חיפוש חומר על ימי העליה השניה 1906-1920 מרים דוברינסקי

אמי מלוינה (מאטל) דוברינסקי לבית נוימן עלתה לארץ מוינה אוסטריה בפברואר 1913 והצטרפה לחוות הפועלות בכנרת בהינול חנה מיזל. אמי כתבה מכתבים בגרמנית גוטית כך שיש לי תעוד איפה היתה ומתי.

אבי דוד דוברינסקי עלה לארץ בשנת 1906 בגיל 17 מברהין (ברגין) ברוסיה הלבנה. בארץ היה פועל חקלאי נודד ביהודה בגליל ועוד. הוא היה אחד ממגדלי הירקות בהשקיה הראשונים בארץ. מסיפוריו ידעתי שהיה במקומות רבים אבל כדי למצוא תיעוד מתי ואיפה היה התחלתי לנכור בארכיונים ובספריות וגיליתי "אוצרות" שקישרו את הסיפורים שבידי לתמונה מלאה ומסודרת.

הנני מודה בזה לכל הספרנים והמדריכים שעזרו לי בכל המוסדות שבהם חיפשתי חומר. בספרית יד בן-צבי ירושלים הפנתה אותי חוה דינר למקורות שלא היכרתי. ביניהם לד"ר מרגלית שילה, שחקרה את תקופת העליה השניה. עבודת המאסטר שלה היתה בדיוק על הנושא שחיפשתי "חוות הלימוד של המשד הארץ ישראלי" (עמ' 94/5) שבה היא מציינת את החוזה שנחתם בין ברמן לבין 4 פועלים ביניהם אבי דוד, על חכירת 15

דונם כ"א לחוד, סה"כ 60 דונם אדמה מושקית לעיבוד אינטנסיבי. זה היה נסיון ראשון של מתן "עבודה חקלאית עצמאית".

החווה נחתם ע"י ארבעה מטובי הפועלים בכנרת ב-22/11/1910

- שמואלביץ - ממשי, אינגברמן, צרנומורסקי (בן ציון ישראלי) ודוברינסקי. "הקבוצה לא התגוררה עם יתר פועלי החווה אלא בבית המוטור וכילכלה את ענייניה לעצמה, אך עול השמירה היה מוטל עליה."

בשנת 1912-3 היה אבא בקב' "האיכר הצעיר" בכנרת על פי תמונה של אבי עם עוד 3 פועלים.

1914-5 מופיע שמו ברשימת הפועלים שקיבלו משכורת "בקלנדיה" (עטרות ע"י ירושלים), בקב' שמאיר רוטברג ניהל. במפקד הפועלים בט"ו תמוז תרע"ו - 1916 בפתח תקוה מופיע שם אבי בין הפועלים הרווקים שנפקדו שם במס' 96 ברשימה. 1916-1918 היה בקב' הירקנים בכנרת.

בספרה של ברכה חבס "החצר והגבעה" עמ' 97 אבא חתום על חוזה לגידול ירקות על 60 דונם שקב' כנרת (בן ציון ישראלי) אולצה לתת למספר פועלים שחלמו על הקמת מושב. זה היה בתקופת מלה"ע ה-I והם גידלו ירקות בהשקיה ומכרו אותם לדמשק ולצבא הגרמני והרוויחו סכומים ניכרים.

חלק מהפועלים האלה עברו אח"כ "לחמרה" (כיום אדמות כפר גלעדי) והשתתפו בהגנת אצבע הגליל תל-חי מטולה (ראה ספריו של נקדימון רוגל). רוב אנשי הקבוצה הזאת ביניהם אבי, היו אח"כ בין ראשוני כפר יתזקאל.

יש לי גם רישום שאבא השתתף "בסוכרה" גיוס חובה שהצבא התורכי חייב בו את הישובים היהודים להובלת סחורות לצבא התורכי. אבא היה בקב' שאורגנה ע"י פועלי הגליל שהובילה מצרכים מהגליל לאל עריש.

תיעוד אחר מראה שאבי היה בכפר אוריה, ותולדה. במפקד פועלים 1920 תר"פ מופיע אבי כבוחר ברשימת קב' המושב חמרה ע"י מטולה בתיק 312 "מכון לבון" ארכיון העבודה והחלוץ, תל-אביב.

ידוע לי שאבא עבד בפתח-תקוה, רחובות, ראשון לציון, במספר מושבות בגליל העליון מגדל, פוריה, סג'רה, מנחמיה ועוד, אבל עוד לא הצלחתי לקשר את הסיפורים והעובדות ואני ממשיכה לחפש.

הארכיונים

ספריית יד בן צבי ירושלים - גב' חוה דינר
הארכיון הציוני המרכזי ירושלים - גב' רחל רובינשטיין
מכון לבון ארכיון העבודה, תל אביב
ארכיון ההגנה, תל אביב

בכל ארבעת הארכיונים שהזכרתי יש הדרכה והכוונה, הבעיה הינה בחיפוש החומר, צריך קצה חוט בידי המחפש ושידע מה הוא מחפש.

"מחסדאי אבן שפרוט ועד ימינו"

תולדות משפחות שפרוט

הרצאה במסגרת כנס עמותת "בני משפחות שפרוט"

יום ה' 21.5.1992 - ל"ג בעומר תשנ"ב

עזרא שפרוט

מוצא שם משפחתנו ממקור ערבי (יש סוברים על שם מקום בצפון אפריקה) ויש גילוי חדש של ידידנו ישראל צ'יפרוט הטוען שמוצא השם מהמסורת הרומית. במילון ללימודים קלאסיים כתוב על המושג קפרוטינה - חג רומי עתיק נוֹסֵ קפרוטינה, שכנראה בעקבותיו כינו כך את הפעילים בחג זה.

השם מוזכר בתולדות העמים מאז ימי חסדאי - האיש שלנו במאה העשירית - ועד ימינו בצורות שונות - אבן שפרוט, אבין קספרוט, אבן שברוד, קספרוט, בן שברוד, בן שפרוט, צ'יפרוט, סיפרוט וישנה גירסא מעניינת של ידידי מר מרדכי אבן עזרא

(הנשענת על שם סבו של חסדאי - עזרא ומנסה לטעון שכל משפחות אבן עזרא מאז חסדאי הן משפחות שפרוט!) לא נעדרת הסברה שהשם סאפורטאס (ממוצא ספרדי רומאני) הוא המשכו של שפרוט. מן הראוי לציין שסבתו של בנימין דישראלית היתה שרה שפרוט (1743-1825) (אנצ' יודאיקה, עמ' 109).

חסדאי היה בנו של יצחק, נכדו של עזרא, שחי בקורדובה בתקופת הכליף עבד אל רחמן III (890-945), למד רפואה ושפות היה בקיא בתנ"ך, ובפילוסופיה יהודית. נודע בנועם הליכותיו, עשיר ואדוק בדתו. רושמי תולדות חייו יודעים לספר, שחסדאי נשאר רווק (למרות הפעילות הנמרצת של שדכניות דורו) פרק זמן ארוך מן המקובל - ובלבד להצליח בלימודיו ולהשלים את שליטתו במלאכת הריפוי והרוקחות. כמנהג הערביים מאז ועד היום נשא את השם אבו יוסף (מכאן שלא נשאר ברוקתו ואף הוליד את יוסף).

שליטתו בשפות - עברית, ערבית, יוונית, לאטינית ובעקר רומאנס (אותו דיאלקט המכונה בפינו לאדינו ואנו מדברים בו עד עצם היום הזה) העניקו לו את הסגולות והכישורים להתקדמותו המטאורית בתצרו של הכליף. אהבתו לחוכמת היהודים ודבקותו בדתו הכשירו אותו להיות מבשר תור-הזהב בספרד ומייסד המרכז הרוחני היהודי באותה התקופה.

בגיל 30 הוזמן לארמון הכליף להיות רופאו האישי של השליט ואנשי חצרו. מידי הכליף קיבל את ניהול הקהילה היהודית וזכה לתואר "נשיא" ובשל בקיאותו בשפות הרבות הטיל עליו שליחויות דיפלומטיות רבות. חשובה ביותר בחייו של חסדאי היתה חליפת מכתביו עם הכוזרים.

מבחינתנו, כמשפחות המחזיקות בשם המשפחה, הדומה לשמו של חסדאי חשובה במיוחד העובדה, שיש חוקרים המחפשים את אחריתו של חסדאי בדרכו אל הממלכה הכוזרית, כדי להשתפח אליה ולחיות כיהודי עצמאי.... הכליף, פטרונו אינו בחיים וחסדאי מאבד ענין בחיי חצר נוספים.

אגודת משפחת איגר עקיבא איגר

האגודה הוקמה ביוני 1990 בכנס עולמי ב"בית התפוצות" כהמשך של האגודה באותו השם שהוקמה בשנת 1913 בברלין על ידי כ-300 צאצאים של ר' עקיבא איגר-גינז זצ"ל, ואשר פעלה עד שנות העשרים של המאה. החייאת בימינו נגרמה על ידי היוזמה של פרופ' יצחק הלברכט, מייסד ומנהל המכון להוראה וחקר מורשת המשפחה היהודית, אשר השתלבה עם מחקר שרשי המשפחה שלו. האגודה הוקמה רק לאחר שלמעלה ממאה בני המשפחה הביעו בשאלון מפורט את הסכמתם להפעלה ולתורות בה.

מטרותיה הוגדרו על ידי ההנהלה הזמנית, שאושרה והורחבה בכנס ב"בית התפוצות", בצמוד לתקנון האגודה הברלינאית משנת 1913:

- 1) הידוק קשרים אישיים בין בני המשפחה ובמיוחד בין אלה שבישראל לאלה החיים בתפוצות - חיזוק הרגשת השותפות המשפחתית.
- 2) להכיר את הגוונים השונים שבמשפחה ולגשר ביניהם ברוח הומנית-יהודית של ר' עקיבא איגר, לשם הכיבוד ההדדי.
- 3) ללקט ולהביא לידיעת חברי האגודה את תולדות המשפחה ומורשתה.
- 4) לפרסם ביבליוגרפיה מפורטת של כתבי רעק"א זצ"ל ושל כתבים עליו.
- 5) לגלות כתבי-יד שטרם נתגלו ולדאוג לפרסומם.
- 6) להשלים את בניין אילנות המשפחה.
- 7) לגלות ולהביא לידיעת חברי האגודה חומר על מקומות המגורים, חיהם ופרסומיהם של בני המשפחה, בייחוד בדורות הקודמים.
- 8) לאסוף ולקבץ סיפורים ואגדות אודות רעק"א זצ"ל.
- 9) לקיים חוגי לימוד על נושאים מתורתו ביום השנה לפטירתו (י"ג תשרי) בהתאם לצוואתו.
- 10) להקים בשלבים ארכיון אשר יעבור במשך הזמן לרשות ציבורית.

במידה לא מבוטלת הוגשמו רוב המטרות בשלוש שנות קיום האגודה:

א) הצטרפו אליה למעלה מ-250 חברים, רובם בישראל וכמה עשרות בחו"ל אשר חלק גדול מהם עומד בקשר מכתבים עם מזכירות האגודה. חבר משלם מס (100 ש"ח בין כנס לכנס (3 שנים) או \$50.

- (ב) עוד לכנס הראשון הוכנה על ידי חברת אילנות עם 35 ענפים של המשפחה אשר הורחבו ועודכנו לקראת הוצאה שנייה ומשופרת לקראת הכנס הקרוב בסתיו שנה זו. החברת מכילה גם ביבליוגרפיות מפורטות של כתיבי רעק"א ועליו בעברית, באנגלית ובגרמנית, כן סקירת תלמידיו ותקנון האגודה. בתכנון - חברת אילנות מעודכנת נוספת בשפה האנגלית אם נמצא לכך מימון מתאים.
- (ג) נמשך איסוף סיפורים ואגדות אודות רעק"א.
- (ד) קוימו מספר תוגי לימוד במפגשים איזוריים בחיפה, תל-אביב, ירושלים, וקבוצת יבנה. מפגשים נוספים יתקיימו באותם המקומות ובשער הגולן עבור החברים של ההתיישבות בגליל ובעמקים.
- (ה) הארכיון הולך ומתפתח בשלבים ונמצא בינתיים בקבוץ נצר-סרני.

ככנס ב"בית התפוצות" הוצגו תערוכות צילומים של דמויות בדורות קודמים של המשפחה, תעודות, מקומות מגורים וקברי אבות המשפחה וכן ספרים מיוחדים של ואודות רעק"א זצ"ל.

ככנס ואחריו הופצה מדלית-נתושת עם דיוקנו, לפי חריטה של הצייר הרמן שטרוק, רפליקה ממדליה שהוצאה ע"י קהילת ברלין בשנת 1937 לרגל 100 שנה לפטירתו של רעק"א והתערוכה עליו במוזיאון היהודי של ברלין.

חברת האילנות ומדליות נשארו במלאי מצומצם מאוד ואפשר עוד להשיגן כל אחת בתשלום מראש של 35 ש"ח (\$15 לכ"א) אצל עקיבא איגר, קבוץ נצר-סרני, דואר באר-יעקב 70395. הכנס העולמי הבא מתוכנן לסתיו 1993 (כחודש סוכות) בקבוץ נצר-סרני. המרצה המרכזי בו יהיה הרב שמואל אביגדור הכהן על "יהדות והומניזם לאור תורתו ודוגמת חייו של רעק"א זצ"ל", אגדות וסיפורים אודותיו יוקראו על-ידי מושיק לינ. אחרי דו"ח הנהלה תיבחר הנהלה חדשה וכן מבקר האגודה.

באותה התקופה הננו מתכננים סיוב למקומות המגורים, הפעילות והקבורה של אבות-אבותינו בווינה, אייזנשטט - מטרסדורף, ברטיסלבה, פראג, חב (איגר), בשיתוף עם אגודות משפחות הורוביץ ויפה שגם הן מיוחסות למשפחתנו.

במשך שלוש שנות קיום האגודה הוכנסו האילנות למחשב של "דורות" בבית התפוצות. מספר אילן המשפחה המורחבת הוא 397 ומכיל קרוב ל-3000 שמות המתחילים בשנת 1325. בתכניתנו להוסיף לו פרטים ביוגרפיים עיקריים לאנשים הבולטים יותר שבאילנות. פרסמנו גם חוברת עם שמות, כתובות וטלפונים של חברי האגודה תוך ציון מספר האילן בו הם מופיעים בחוברת האילנות.

הנני פונה לכל האגודות ואישים אליהם תגיע חוברת זו של "שרשרת הדורות" להפיץ מידע תמציתי על קיום ופעילות אגודתנו על מנת למצוא ולקשר בני משפחה נוספים, בעיקר בחו"ל, להרחיב את המחקר והמידע אודות משפחתנו המסועפת והמגוונת.

כתובת האגודה: עקיבא איגר, קבוץ נצר-סרני, דואר באר-יעקב 70395
טלפון: 08-238242

עבודתו של גניאלוג יהודי בקליפורניה
הסטוריה על מגש של כסף
רלף ג. בנט

רלף ג. בנט, רופא עור בהייורד, קליפורניה הגיע לגניאלוגיה דרך חקר תולדות המשפחה של אשתו, בעיקר בסוריינס (מדינה קטנה בצפ' מז' של יבשת דרום אמריקה שהיתה תחת שלטון הולנד).

נקודת המוצא היתה מגש כסף יקר ועליו הכתובת: "מוגש לסלומון לוי לכבוד יובל ה-25 שליח ציבור בקהילה ההולנדית היהודית. פרמריבו (בירת סוריינס) 1848-1875."

קרוב משפחה, צורף, בהולנד ידע שמהגש ניתן במתנה לאבי הסב של אשתו. בעזרת סימני הצורף על מגש זה ועל מגש דומה פענח רלף את תולדות משפחת אשתו. פרטים מלאים על מחקר זה ראה בעמ' VII.

מידע כללי

מקורות על יהודי יוון בארכיון המיוחד במוסקבה יצחק כרם

אחרי נפילת הבלוק המזרחי התגלה חומר ארכיוני וגניאלוגי חשוב על ידי חוקרים מערביים. לפני 2-3 שנים מצאו חוקרים וארכיונאים ישראלים שארכיון אוזוב (Osove) במוסקבה מכיל אוספים חשובים של ארכיונים קהילתיים יהודיים שהוחרמו תחילה על ידי הגרמנים בזמן מלחמת העולם השנייה.

ארכיון זה נתפס על ידי המחנה הסובייטי ה-59 בסוף מלחמת העולם השנייה. נודע עליו לראשונה מפרסום בעתון "איסבסטיה" לשעבר. בארכיון מצויים אוספים שונים מגרמניה, אוסטריה, צרפת, הולנד, בלגיה, פולין, יוגוסלביה ויוון.

האוסף מיוון מכיל 450 תיקים, בעיקר מהקהילה היהודית בסלוניקי וגם תיעוד מהקהילה היהודית באתונה. לצערנו אין בארכיון זה תיעוד מלמעלה משלושים קהילות יהודיות אחרות שהיו קיימות לפני המלחמה.

החומר מסלוניקי משלים את החומר המצוי בארכיון הכללי לתולדות העם היהודי בגבעת רם בירושלים. רוב התיעוד נוגע לחליפת מכתבים בבקשות לספק שירותים שונים: אספקת צרכי פסח, מידע הדרוש לנישואין ולשירותים ממשלתיים. מצויים גם פרוטוקולים מישיבות ומסמכים על בעיות תקציב וניהול שכונות יהודיות.

לאוסף על יהודי סלוניקי בארכיון המוסקבאי יש חשיבות מיוחדת למחקר גניאלוגי - הודות לרשימות רבניות של מילות, נישואין ופטירות וגם רישומים של המשד הארץ-ישראלי בסלוניקי: העליה מסלוניקי ומחלקים אחרים מיוון לא"י. יש לציין שיש תעודות מהשנים 1933-1938 כאשר עלו לארץ 15.000-18.000 יהודים מסלוניקי.

בארכיון זה במוסקבה יש תיעוד מסלוניקי משנת 1917, כאשר בשריפה הגדולה נחרבה למעלה ממחצית העיר, כך שכ-55.000 יהודים נשארו ללא קורת גג. הרבה מהמסמכים הקהילתיים אבדו אז.

רוב התיקים הנ"ל לא נבדקו ולא קוטלגו, כי אף אחד לא ידע לקרא ולהבין את כתב סוליטריאו של ספרדית-יהודית או שלא היו להם ידיעות בסיסיות בעברית וביוונית קאת'רבוסה. יש סיכויים קלושים שנמצא גם חומר מארכיונים רבניים מאמצע המאה ה-17 ואילך, אולם הדבר לא אושר האופן מדעי. אם כך, יהיה זה המקור המוסמך ביותר על המאה ה-17 וראשית המאה ה-18 על יהודי סלוניקי בתקופה העות'מנית, בנוסף לארכיון כ"ח בפריז וארכיון Bashbakanlik (ארכיון ראש הממשלה באיסטנבול).

הארכיון פתוח למבקרים, אבל יהיה צורך לשבת בו במשך שנים כדי לנצל כראוי בתנאים הנוכחים. יש אמנם שירותי צילום, אבל הגישה אינה כה קלה וברוחב לב כמו במערב.

כרגע לא צולם דבר מהחומר בצורה שיטתית. השלטונות הרוסיים הנוגעים בדבר נשאו ונתנו עם רבים, אבל לטענתם אפשר להחזיר את החומר רק לארצות המוצא. עד כה יוון לא ביקשה להחזיר לה את החומר. ארכיונים ישראלים שונים הציעו הצעות שונות לאחראים הרוסיים, אבל ללא תוצאות עד כה.

גרמניה והארכיון הארצי בקובלנץ מעוניינים מאד שהחומר הארכיוני הנאצי החשוב שלהם, כולל הארכיונים של הגסטפו והס.ס. יוחזר להם וכמו כן גם 4.000 תיקים מהאוסף היהודי הגרמני הכולל תיעוד יקר על פעילות התנועה הציונית בברלין. אוספים חשובים נוספים הם - ארכיון כ"ח בפריז על בתי הספר שלהם במזרח ובארץ ישראל, הסניף הפריזאי של הקונגרס היהודי העולמי ורישומי הקהילה היהודית ביוגוסלביה (ארכיון הקהילה בסרייבו, בלגרד, זגרב ודוברובניק). לאור המצב שם כיום אין סיכויים שאוסף זה יוחזר לממשלה בעתיד הקרוב.

לארכיון במוסקבה יהיה תפקיד חשוב מאד בלימוד העבר ודגם ההגירה של יהודי סלוניקי לפני השואה. יתגלו פרטים בלתי ידועים עד כה עבור ההסטוריוגרפיה העתידה של הקהילות היהודיות של סלוניקי ואתונה והתנועה הציונית בהן.

מדוע ארעה מהפכת אוקטובר בחודש נובמבר?
ספורו של לוח השנה
יוסף גולדשמידט

כל מי שעוסק בגניאלוגיה ובמיוחד בגניאלוגיה יהודית חייב לא פעם לתרגם תאריכים מאחד הלוחות שהיו נהוגים בעבר ללוח השנה העברית ולהיפך. על מנת להבין כיצד נבנה הלוח הגרגוריאני הנהוג היום בעולם יש לחזור לזמנים קדמוניים ולעקוב אחרי התפתחות הלוחות השונים שהיו נהוגים בימי קדם.

לפני שנים רבות (כמו באגדות) היתה לשנה 304 ימים שחולקו בין עשרה חודשים - ויעידו על כך שמות החודשים המשמשים אותנו עד היום - ספטמבר הוא החודש השביעי, אוקטובר השמיני, נובמבר התשיעי ודצמבר העשירי. מאחר שעם הזמן חודשי השנה לא התאימו לעונות השנה בצורה בולטת, נאלצו להוסיף עוד חודשיים למנין החודשים - ינואר ופברואר שנוספו לאחר חודש דצמבר.

אך למרות תוספת זו התברר שהשנה עדיין אינה עוקבת אחרי עונות השנה וכך נאלצו אנשי הדת להוסיף ימים וחודשים לפי רצונם. עם הזמן נעשו נסיונות להתאים את לוח השנה לפי הירח, ולפי השמש שקבעה את עונות השנה. כאן החלו הקשיים וזאת משום שמחזור אחד של הירח אורכו $29\frac{1}{2}$ יום ומחזור השמש $365\frac{1}{4}$ יום. מאחר שמספר הימים בשנה אינו מתחלק ללא שארית למספר ימי החודש ניסו הקדמונים חודש של 30 יום על מנת ליצור שנה של 360 יום. עם השנים התגלה גם כאן שהימים החלו לגלוש מעונות השנה המתאימות.

לא רק בעונות השנה התגלתה בעיה. 365 ימי השנה אינם מתחלקים לשבעת ימי השבוע ועל כן מפליא הדבר שהשבוע נחלק לשבעה ימים. בזמנים שונים ובחלקים שונים של העולם נקבע שבוע של 5 עד 10 ימים. הרומאים בחרו את המספר 7 בגלל היותו "מספר מזל", כמו כן נראו 7 גופים שמימיים בהירים מהלכים בשמיים לעומת רקע הכוכבים. פרט לשמש ולירח נראו 5 כוכבי הלכת, ונוס, יופיטר, סטורן, מרס ומרקורי; אלה נתנו יחד עם שמות האלים את כינויי ימי השבוע המשמשים עד היום. שמות האלים הרומיים אצל הסכסונים והנורדים השפיעו על שמות חלק מימי השבוע באנגלית ובגרמנית אך לא בצרפתית. ליפנים לעומת זאת ימי השבוע בתרגום לעברית כינויים יום השמש, הלבנה, האש, המים, העץ, המתכת ויום האדמה.

בשנה 46 לפני הספירה הטיל יוליוס קיסר על האסטרונום סוסיגנס מאלכסנדריה את תכנון הלוח החדש הידוע מאז כלוח היוליאני. הלוח תוכנן לפי שנת השמש שאורכה 365,25 יום או 365 יום ועוד 6 שעות. כל 4 שנים נוסף יום אחד לשנה, היא השנה המעוברת.

באותה הזדמנות ביקש יוליוס קיסר להנציח את שמו על ידי שינוי שמו של החודש החמישי, קווינטיליס, לחודש יולי, יורשו של יוליוס קיסר, אוגוסטוס, לא פיגר אחרי רבו ומורו ושינה את שמו של החודש השישי לאוגוסט. אך מאחר שלחודש זה היו באותם הימים רק 30 יום, העביר יום אחד מחודש פברואר לאוגוסט וכך לשני החודשים אותו מספר ימים.

תחילת השנה נקבעת על ידי המצרים והבבלים הקדמונים ליום אֶקְוִינֹקְס הסתיו, הוא היום בו היום והלילה שווים באורכם - יום זה נקרא כיום ה-21 בספטמבר. היוונים הקדמונים לעומתם, קבעו את היום הקצר ביותר של השנה כתחילת השנה, הוא ה-21 בדצמבר. תאריך זה נראה אז כהגיוני ביותר לשחר השנה החדשה.

נראה היה שיווליוס קיסר ניסה לתקן את הלוח מתאריך זה אך הרומאים נהגו לחגוג את תחילת השנה לפי מולד הירח. בשנת השינוי היה מולד הירח עשרה ימים לאחר היום הקצר בשנה וכך נקבעה תחילת השנה לאחד בינואר.

שנים רבות לאחר מכן הראו תצפיות יותר מדויקות שאורכה של שנת שמש היא 365 יום, 5 שעות, 48 דקות ו-49.7 שניות; 11 שניות בערך פחות מחישוביו של סוסיגנס. בשנת 1582 הצטברו בגלל טעות זו 10 ימים שלמים, עובדה שהניעה את האפיפיור גרגוריוס ה-13 לבטל את הלוח היוליאני ולהחליפו בלוח שתוכנן על ידי ליליוס ג'ירלדי, אסטרונום מלומד מנפולי, איטליה. השינוי בוצע על ידי הוצאת עשרת הימים המיותרים בחודש אוקטובר 1582, כך שאחרי ה-4 באוקטובר מופיע ה-15 באוקטובר. על מנת שהשיגאה לא תחזור כל 128 שנים נקבעו השנים המעוברות לפי השיטה הבאה: כל שנה

רביעית תהיה שנה מעוברת, להוציא את השנים בהן שנת המאה אינה מתחלקת בארבע ללא שארית, כלומר השנים 1800, 1900, 1700 אינן שנים מעוברות. לפי חישוב זה היתה שנת 1600 ותהיה שנת 2000 שנים מעוברות.

במשך השנים אימצו המדינות השונות את הלוח החדש. כל מדינה בתאריך שונה, זו הסיבה שהפרש הימים שהיה צריך לתסר היה בין עשרה לשלשה עשר יום.

להלן רשימת המדינות והשנה בה הונהג הלוח הגריגוריאני:

- משנת 1583 - איטליה, צרפת, ספרד, פורטוגל, פרוסיה, הולנד פלנדריה, האמפריה הרומית הקדושה (גרמניה), לוקסמבורג.
- משנת 1587 - פולניה
- משנת 1588 - הונגריה
- משנת 1700 - שוודיה; בהדרגה על ידי בטול היום הנוסף ב-11 השנים המעוברות בתקופה שבין השנים 1700 ל-1740.
- משנת 1701 - המדינות הפרוטסטנטיות של גרמניה, המדינות הפרוטסטנטיות של דנמרק.
- משנת 1753 - בריטניה ומושבותיה, אוסטרליה, קנדה, אמריקה (אח"כ ארה"ב).
- בשנים 1583-1810 - שוויצריה (הקנטונים השונים החליטו על השינוי בתאריכים שונים)
- משנת 1873 - יפן, מצרים
- משנת 1913 - סין
- משנת 1916 - בולגריה
- משנת 1919 - טורקיה, ברית המועצות, רומניה
- משנת 1920 - יוגוסלביה
- משנת 1924 - יוון

מאחר ששינוי הלוח בברית המועצות בוצע רק בשנת 1918, זזה המהפכה שארעה ב-25/26 לאוקטובר לפי הלוח הישן ל7/8 בנובמבר 1917 לפי הלוח החדש.

כקוריוז ראוי להזכיר את לוח המהפיכה או הרפובליקה הצרפתית שהונהג על ידי האסיפה הלאומית לאחר המהפיכה, זאת על מנת למחוק כל זכר להשפעת הכנסייה הנוצרית. מניין השנים לפי לוח זה החל ב-22.9.1792, הוא יום הכרזת הרפובליקה והוא החזיק מעמד על לביטולו על ידי נפוליאון ב-1.1.1806. כינויי החודשים הותאמו למזג האוויר ולעבודות החקלאיות של עונות השנה, כך נוצרו החודשים - בציר; ערפל, כפור, שלג, גשם, רוח, זריעה, פריחה, אחר, קציר, תום וחודש הפירות.

הלוח האזרחי הנהוג היום הוא כל כך מדויק, להוציא התאמות של חלקי שניות ב-31 לדצמבר, שהוא יכול לשמש את האנושות עוד שנים רבות.

ולגניאלוגים עצה, בבואכם לשנות תאריך אזרחי לתאריך עברי, הקפידו לבדוק את שנת השנוי של הלוח באותה מדינה.

הסמינר השנים עשר לגניאלוגיה יהודית בטורונטו

ג'צ"ג חלקות הסדרה אלכסי קרמני.

נושא הסמינר יהיה - מקורות חדשים מהמזרח.

הוא ייערך בין ה-27 ביוני עד ל-30 ביוני 1993 ב-Park Plaza Hotel.

פרטים נוספים: The Jewish Genealogical Society of Canada
Information: Dr. Rolf Lederer
P.O. Box 446 Station A
Toronto, Canada M5N 2T1

The Seminar at Toronto "New Sources from the East" - 27.6-30.6.1993

We got Registration brochures and forms.

כנס אונומסטי בין תחמוי בנושא "השם היהודי"

יתקיים באוניברסיטת בר-אילן בימים ד' וה' 30 ביוני - 1 ביולי 1993
(יא' - יב' תמוז תשנ"ג)

נושאי ההרצאות: שמות פרטיים ושמות משפחה יהודיים וכינוייהם. תחמוי המחקרים:
אנתרופולוגיה, ספרות, בלשנות, פסיכולוגיה והיסטוריה בקהילות עם ישראל מתקופת
המקרא עד לעת החדשה.

מידע נוסף: פרופ' אהרן דמסקי
המחלקה לתולדות ישראל
אוניברסיטה בר-אילן
רמת גן 52900
טל: 03-5318353

חברינו מוזמנים.

An Interdisciplinary Onomastic Conference on What's in a Jewish Name?

will be held at Bar Ilan University, Wednesday & Thursday, June 30 - July 1,
1993.

Topics: Jewish personal and family names and present scholarly research in
the fields of anthropology, literature, linguistics, psychology and history,
concerning the different Jewish communities from the biblical period down to
the modern age.

Further information: Prof. Aaron Demsky
Dept. of Jewish History
Bar Ilan University
Ramat Gan 52900
Tel: 03-5318353

Our members are invited.

כנס משפחתי

ב-14.3.93 התקיים בירושלים כנס של צאצאי הרב אלימלך מליזנסקי (נמסר על ידי
חברינו שלמה ברנדוין)

השתתפות בצער

אנו מודיעים בצער על פטירתה של חברתנו דורותי רזניק בלילה ש' יום חמישי 1.4.93
ומשתתפים בצער המשפחה.

Condolences

We mourn the recent death of our member Dorothy Reznik and express our
heartfelt condolences to her family.

הפעילות לקידום הגניאלוגיה בארץ ולקידום חברתנו

מפקד יהודי ירושלים 1939
אסתר רמון

זהו המפקד היחידי שנערך בירושלים בשנים 1875-1948 שהטפסים המקוריים נשתמרו והם
נמצאים בארכיון הציוני המרכזי בירושלים.

כפי שכתבנו בשרשרת הדורות כרך ד' מס' 1 מצוי בטפסים אלה מידע רב על יהודי העיר
ב-1939 - שם המשפחה, השם הפרטי, שם האב, הגיל, העדה, ארץ המוצא, שרות צבאי בארץ
המוצא, המקצוע ומקום העבודה. החומר מסודר לפי שכונות ורחובות.

בעזרת מספר חברים מתנדבים הכנו:

- 1) מפתח שבעזרתו אפשר למצוא אילו שכונות נמצאות באילו תיקים.
- 2) אינדקס חלקי של השמות המופיעים בתיקים.

החלטנו להפסיק פעילות זו, כי לא נמצאו יותר מתנדבים לעבודה זו ומצאנו דרך נוספת (אם כי מסובכת יותר) להגיע למידע הנ"ל:
בארכיון הנ"ל נמצאת רשימת הבוגרים משנת 1942 (מספר הרישום J1/2332). רשימה זו מבוססת על המפקד של 1939 ובו מופעים לפי סדר האלף בית כל יהודי ירושלים ושם הרחוב או שם השכונה בו גר כל אחד ואחד. לפי המפתח הנ"ל אפשר למצוא את התיק של השכונה ולחפש בו את הטופס המבוקש. דרושה סבלנות בדרך חיפוש זו, אבל יש סיכויים להגיע לתוצאות.

הרשימות תהיינה מוכנות במאי 1994.

מפתח עניינים ונושאים לחומר בספריה ראובן נפתלי

בחודשים האחרונים אספתי וריכזתי חומר רב שהצטבר בספריה ובארכיון. התרכזתי בעיקר במיינונו, בתייוקו בתיקים לפי נושאים וכן בהכנת רישום ממוחשב והכנת מפתחות שונים.

התחלת "אוסף קטעי העתונות" נעשתה ע"י חברתנו המנוחה צביה רבינוביץ ז"ל. במשך הזמן הצטברו בארון הספריה מאמרים מתוך עתונים, העתקי כתבות מתוך כתבי עת ועוד חומר גניאלוגי מתחומים שונים. החומר שמצאתי מוין על ידי למספר מדורים עיקריים. לעת עתה סיימתי למיין ולהכין מפתחות עניינים ונושאים לארבעת הסוגים הראשונים המפורטים בהמשך. שם הנושא הוגדר בעברית אולם שם המאמר הוכנס בשפה בה נכתב. קיימים בד"כ 2 מפתחות לכל מדור או "אוסף".

1. מיון לפי התיק (תאריך או שם המאמר) אשר יהיה מצורף לחומר שבתוך תיק.
2. מיון לפי נושא מרכזי. המפתחות הוכנסו לתיק משותף שכותרתו "מפתחות למדורים בספריה" ובו הכנסתי גם הנחיות למשתמש.

בהקשר לכך בקשתי מכל החברים התורמים למדורים השונים לשמור בין השאר על הכללים הבאים:

1. להקפיד ששם העתון/כתב העת ותאריך הפירסום יופיעו בצורה בולטת על החומר הנתרם לספריה.
2. להמציא קטעי עתונות שיכללו שולים שיאפשרו תיוק.

מדורי הספריה של החברה הגניאלוגית הישראלית כיום כוללים:

1. "אוסף קטעי עתונות". בעיקר מאמרים מתוך העתונות היומית בארץ כולל כתבות שמופיעות במוספי סוף השבוע. (שני תיקים בכריכה לבנה עם פס כתום).
2. "אוסף מאמרים גניאלוגיים". מאמרים שנכתבו בעיקר לצורך כנסים גניאלוגיים, מכתבי איגוד החברות הגניאלוגיות היהודיות (AJGS), או חומר אשר נשלח אלינו ע"י מוסדות ויחידים. (שני תיקים בצבע אדום).
3. "אוסף מאמרים מכתבי עת". מאמרים מכתבי עת שונים ובתחומים שונים הקשורים בגניאלוגיה, שהעתקים שלהם נמסרו לספריה. (שני תיקים בצבע לבן).
4. "מגילות יוחסין/עצי משפחה". ריכוז של החומר שנתרם על ידי אנשים רבים. בחלקו בזמן מתן הרצאות, ובחלקו נשלח לעמותה על ידי אנשים שונים בארץ ובעולם. התיק והרישום המרוכז הם בשלב הנוכחי בעיקרו לאותו החומר שלא יצא בצורת ספר או חוברת. (תיק בצבע ירוק).
5. "רשימת עלונים וכתבי עת". רשימה הכוללת את שמות העלונים של החברות הגניאלוגיות השונות השולחות לנו העתקים. לרשימה זו הוספתי גם שמות כתבי העת האחרים הנמצאים בספריה.
6. "קטלוגים ופירסומים". תיק המכיל קטלוגים ופירסומים של ספרים ומוסדות העוסקים בתחומים שונים של הגניאלוגיה. (תיק בצבע חום).
7. "מפתח כללי לחומר שבספריה". כולל את כל הספרים והחוברות שבספריה. הרשימה ממוינת לפי נושא עיקרי, נושא משני, שם הספר, שם המחבר/עורך. הספרים שבספריה סומנו בתוויות המזהות את שלושת הנושאים העיקריים. ספרים כלליים באדום. ספרים שנושאים חקר משפחות בירוק. ספרים שנושאים חקר מקומות בצהוב.

הערות למפתחות, לשיטת התיוק, הן לתוכן והן לצורה יתקבלו ברצון.